

FRANSIZ ÇOCUK YAZININDA BESİN VE BESLENMENİN FARKLI İŞLEV VE SİMGELERİ*

*İrfan ATALAY**

“Evlenecek bir oğlum olsaydı, ona: şarabı, trüfü, peyniri ve müziği sevmeyen kızdan uzak dur, derdim”

Colette

ÖZET

Çocuk yazını, toplumsal değer ve kavramların oluşmasını sağlayan, onları başkasına ve gelecek kuşaklara aktaran ve kuşaklar arası etkileşimi sağlayan araçlarından biridir. Kitap ve albüm gibi materyallerden oluşan bu yazın sayesinde, tümüyle toplumda farklı kaynaklardan etkilenecek olmuş kültürel ve toplumsal, uygulama ve sosyokültürel normların çocuğa aktarılması amaçlanır.

İnsanın dünyadaki ilk edimi gibi, belki de çocuk yazınının ilk konularından biri bu nedenle besin ve beslenme konusu yapılarak, var olan toplum değer ve normları çocuğun eğitiminin önemli bir parçası olur. Ancak, aynı zamanda karmaşık sistemler olan bu değer ve normların çocuğa aktarılması çok kolay olmadığı için, çoğu kez simgelerden yararlanır.

Abartılmış yemek miktarı, dengeli beslenme, kontrol edilemez beslenme biçimleri ya da yeni lezzet ve mutfakların keşfi gibi konularda söz konusu olan besin, her zaman farklı anlamlar içerebilir. Besin karşısında öykü ya da masal kişilikleri kimi kez eyleyendir, kimi kez obur. Çocuk kitaplarında besin, zevk ve sosyalleşme kaynağı olsa da, beslenmenin ve toplumda egemen olan sosyokültürel değerlerin ortaya konmasını sağlar. Yazın alanındaki besin, aynı zamanda beslenicinin karmaşıklığını da ortaya koyar. Yiyici çoğunlukla, uygun davranışa sahip olması için kontrol edilmesi ve eğitilmesi gereken bir küçük bir devdir.

Çocuk kitaplarında karşılaşılan beslenme alışkanlıkları daha çok kitabın yetişkin anlatıcısının ya da yazarının değer ve normlarına bağlıdır. Kitabın okunması da bazen çocukla karşılıklı etkileşimi ve geçişi sağlayan ortamı oluşturan sosyalleşme ve eğlenme biçimidir. Bu değişim, eğitim ve keşif ortamı, doğrudan kitap ve kitabın kahramanları tarafından oluşturulur.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, El-mek: iatalay@nku.edu.tr

Çalışmamız, Fransız çocuk albüm ve kitaplarındaki besin ve beslenmenin tür ve işlevlerini ortaya koyarken, kullanılan simgelere de yer vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk yazını, besin, dengeli beslenme, çocuk sağlığı, toplumsal normlar, simge.

VARIOUS FUNCTIONS AND SYMBOLS OF NUTRITION AND NOURISHMENT IN FRENCH CHILDREN'S LITERATURE

ABSTRACT

Children's literature is one of the instruments that provide the emergence of social values and notions and their transmission to the next generations. By means of this literature, formed by the materials such as books and albums, it is aimed to transmit and implement cultural and social values and socio-cultural notions to the child, values and notions which occur as being imposed by various sources in society.

As nutrition and nourishment are the first acts of humankind, they are also the first topics of child's literature, and the present social values and norms become the most significant part of child education. But at the same time, instead of these values and norms, which are actually highly complex systems, symbols are mostly used because of their difficult transmission to the child.

In matters of abundant meals, balanced diet, unverifiable consummation or food discoveries, food may contain to define its diverse meanings. The protagonists and characters of the stories are, at the same time, actor and greedy. Even if food is a source of pleasure and sociability, it allows showing the faces of food intake and its main sociocultural values. In children's literature, food shall at the same time the complexity of the character under the eyes. The eater is perceived as a small ogre to be controlled or to be informing, for his well being.

In children's books, the habits of taking food depend on values of the narrator or the author of book or album. Reading the book of children's literature is at the same time socialization and pleasure by creating a special social space of transmission and interaction with the child. This exchange, this education or discoveries space are structured by the book itself and its protagonists.

Our study focuses on symbols used in literature, and presents the types and functions of nutrition and nourishment in French child albums and books.

Key Words: Child's literature, nutrition, balanced diet, child health, social norms, symbol.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Giriş

Yazma ve okuma, toplum yaşamını sürdürebilmek, başkalarını tanımak ve anlayabilmek için bir öğrenme ve algı edinimidir. İkisi bir bütün halinde, toplum yaşamı ve kültürüyle iç içe girerek, belli bir toplumun ya da başka toplumların düşünce, yaşam normları, gelenek ve göreneklerini kuşaktan kuşağa aktaran, aktardığı öğelerin devamlılığına katkı sağlayan araçtır. Geniş içerik ve farklı amaçlar göz önüne alındığında, bu yazma ve okuma edinimlerini barındıran alanın alt bölümlere ayrılması oldukça doğaldır ve bu bölümlerlerin bir tanesi de çocuk yazınıdır.

Çocuk yazını, toplumsal değer ve kavramların varlık bulmasını sağlayan, topluma katılan yeni bireyleri bu değerler çerçevesinde eğiten ya da yönlendiren, belli toplum değerlerini başka toplumlara aktarma ve onlarla etkileşime girme araçlarından biridir. Bu yazında yer alan her konu ve izlek, toplumda ya da toplumdaki uygulama ve sosyokültürel normları çocuğa aktarmayı amaçlar. Bu yazında geleceğin bireylerinin sosyalleşme biçimleri farklı hedefler doğrultusunda ele alınıp gerekli değer ve normların aktarımı yapılırken, en başta gelen ve en temel öğelerden biri olan çocukta beslenme, besinlerin kullanımı ve tüketimine ilişkin konuların da çocuk yazınında oldukça yer tuttuğu gerçeğiyle karşılaşılır ve yazında beslenme konusunun birçok biçim ve anlam kazandığı saptanır. Bu kurmaca evrende, her geçen gün toplum için büyüyen bir sorun haline gelen dengeli/dengesiz ya da sağlıklı/sağlıksız beslenme sorunu kaçınılmaz olarak ön plana çıkar, beslenmenin sosyokültürel ve simgesel bir etmen olarak kullanımına yer verilerek gelecek kuşak bireylerinin algı ve davranışlarının şekillendirilmesine çalışılır.

Yazıya aktarılması bağlamında beslenmeye ilişkin belki de ilk konu, kutsal kitaplar aracılığıyla insana aktarılan, insanın, daha dünyaya gelmeden duyduğu, yemek arzusu ve merakıdır. Öyle ki, bu arzunun gerçekleşmesi insanın hem ilk zevki ve hem de ilk cezası olur. Kışkırtmayla da olsa yasak meyveyi yemiş ve onu yemenin zevkine varmış Âdem ile Havva'nın genlerinde var olan özellikler, kaçınılmaz olarak insan neslinin diğer bireylerinin genlerine yansır.

Bebeğine ilk besinini sunan anne, ona bir besinden daha fazlası olan sevgisini, şefkatini, heyecanını, bereketini ve güvende olma duygusunu da sunmuş olur. Bu yüzden yaşamı boyunca insan, bilinçaltındaki bir bağla besin ve duygusallığa bağlı kalır. Annenin de, ruhsal ve duygusal dengesi oluşturmak ve çocuğuyla çevreyi uyumlu hale getirmek gibi iki önemli işlevi vardır. Anne-baba ve diğer aile bireyleriyle aynı koşulları paylaşan çocuk, besinleri tanımayı, tatları ve kokuları isimlendirmeyi, neyin yenip, neyin yenmeyeceğini öğrenir. Nasıl yenmesi gerektiği konusunda oluşturulmuş ailenin normlarıyla bütünleşir. Zamanla, farklı aşamalarda çocuğa aktarılan alışkanlıklar yalnızca aileyle sınırlı kalmaz: okul, aceleyle ayaküstü yemek yenen yerler, akşam eğlenceleri gibi birçok ortam da çocukta normların oluşmasına katkıda bulunur.

Birincil amacı bireyi eğiterek onu dış ortama hazırlamak olan aile ve çevre, yeterliliği ve sistematikliği daha kesin olan kitaplardan yararlanarak amacını gerçekleştirmek ister. Bu amaçla, çocuğun düş dünyasının genişlemesi için çok küçük yaşlardan itibaren gerekli görsel ve/veya metinsel masal kitaplarından, duygu ve dünya görüşünün şekillenmesine yönelik gençlik kitaplarına kadar, çocuk yazınının ürünlerinden yararlanır.

Çocuk yazınında beslenme, sosyalleşmenin sürükleyici gücü, beslenme normları da alışkanlıkların, bir döneme ve topluma ait toplumsal uygulamaların değişimi olarak ortaya çıkar. Bazen hassas, bazen koruyucu biçimde, birey çocuk bu farklı görümlere kelime oyunları, şarkı ve resimlerle ayak uydursun diye beslenme alışkanlıkları görüntüsel, resimsel, simgesel ve yazılı hale getirilir. Masanın donatılma biçimleri ile besine ve bedene yapılan göndermelere yer verilir. Kitap aracılığıyla çocuğa besinden söz etmek, zevklerini oluşturmasının, sosyalleşmesinin, kişiliğini ve nasıl uygun biçimde yemek yenileceğini bulmasının yolu olur. Dokunulan bir nesne

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

olarak kitapla birlikte çocuğun farklı birçok şeyle bütünleşmesi sağlanır. Besinler, farklı görünüm ve farklı amaçlar doğrultusunda simgeleştirilerek çocuğun algısına katkı sağlanır.

Kuşkusuz kitaplarda çocuğun toplumsal birey olarak eğitimine yönelik her zaman olumlu uygulamalarla karşılaşmak olası değildir. Kimi kez dış ortam koşullarının baskınlığının çocuğun eğitimle aldığı normlarla çatıştığı da olur.

Çocuk Yazınında Besin

Dünya yaşamının yemek eylemiyle başlaması, kitap dünyasına da yansır. Günümüzde, özellikle çocuk ve gençlere yönelik albüm ve kitapların çok büyük bir kısmı, doğrudan veya dolaylı, beslenme ve beslenmeye yönelik toplumsal normları konu edinir. Bir kısmı dengeli beslenmenin önemine vurgu yaparken, diğer bir kısmı, besin ve beslenmenin toplumsal, psikolojik, fizyolojik ve felsefi yönüne göndermelerde bulunur. Kitap ve albüm adları çoğunlukla çocukları beslenmeye teşvik edici ya da aşırı beslenmeyi dışlayıcı, dengeli beslenmeyi özendirici olacak şekilde seçilir gibileri dengeli beslenmenin fizyolojik ve psikolojik yararlarını ön plana çıkarır.

Yazında gerçekçiliğe verilen önem çerçevesinde besin ve beslenme öğeleri çocuk yapıtlarda hak ettikleri yeri bulurlar. Gerçekçiliğin eşya, olay ve insana ayna tutan anlayışıyla, artık aynanın gösterdiği kırık ve bozuk görüntüler, bu düzeyde belki de ilk kez okurların gözleri önüne serilir.

Roland Barthes, 1971 yılında yaptığı çalışmayla romanları çağrıştırdıkları besinsel algılara göre sınıflandırır. Bu sınıflandırmayı, kahramanların az ya da çok aldıkları besinlere göre gerçekleştirir. (Barthes, 1971:128) Bu sınıflandırmayı romanda besin izleğinin kullanımına yönelik olarak yapmak olasıdır. Birçok yazar, öyküsünün başlangıç noktası olarak “öğle yemeğinden önce” ya da “akşam yemeğinden sonra” gibi zaman belirteçlerini ya da öğünleri kullanır. Bir kısım yazarlar da, Rabelais’in *Gargantua* ile yaptığı gibi besin izleğinden ve onun simgelerinden yararlanarak kutsal sınıfa ya da diğer toplumsal yetkelerle karşı gerçek anlamda bir başkaldırıyı gerçekleştirirken, aşırı beslenmeyi, bilgiye ve insanlığın gereksinim duyduğu değerlere olan açıklığı simgelemek için kullanırlar.

Proust’un madlen kurabiyesi, biraz da Colette’in yazına soktuğu duygularla birleşerek çocuk dünyasında farklı görünümlere bürünür. Kişiler için besin cennet ve cehennem yaratıcısı olur. Besinle, geleneksel *tatmak* eyleminin *bilmek* eylemine dönüştüğüne de tanık olmak olasıdır. Her türlü kimliğin, dilin, dinin, aile yapısının, coğrafi özelliklerin farklı nedenlerle yok olduğu ortamda besin ve beslenme biçimi, kimliği ortaya koyan araç olurken, çocuk dünyasına ileti vermek çabası içinde olan yazarlara da esin kaynağı olur. (Gourévitch, 1999:120) Çocuğu besleyen ve büyümesine yardımcı olan besin, söylem, sözcük, felsefi düşünce, eğitim, başkalarıyla olan ilişkiler ve başkasının algılanması gibi her şey çocuk yazınının temel yapı taşları haline gelir.

Geleneksel Fransız romanında, sürekli bir şeyler yiyen bir roman kişisi sağlığı konusunda kuşku duyulan bir kişi olarak algılansa da, zamanla toplumsal koşullardaki değişimden kaynaklanan algı değişmesi çocuklara yönelik anlatı evrenine yansır. İkinci Dünya Savaşından bu yana gelişmiş ülkelerin savaş ve kıtlıkla karşılaşmaması, genç kuşakların daha iyi koşullarda beslenmesini ve ailelerin ekonomik koşullarının iyileşmesini sağlar. Koşulların iyileşmesi, bol besine daha kolay ulaşmayı olanaklı kılar. Buna bağlı olarak, toplumdaki beslenme alışkanlıkları değiştikçe, beslenmeye bağlı sağlığın önemi ve riskleri artar ve çok geçmeden çocuk dünyasından başlanarak konuya ilişkin ilgili taraflara mesaj verme işlemi kitaplar üzerinden yapılır. Uzman görüşleriyle harmanlanan yazarın düşünceleri çocuğun dış ve iç dünyasına yönelir. Örneklemek gerekirse, biri kolektif, diğeri Clair Llewellyn’e ait *Pourquoi je dois manger équilibré?* şeklinde aynı adı taşıyan kitaplar ile Sophie Bellier’in *Manger, ça sert à quoi?* adlı kitabı, dengeli beslenmenin önemini öne çıkaran çalışmalar olurken, *La grosse patate* adlı kitabında Susie

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Morgenstern, şişman bir kızın kendini kabullenmesi ve toplum içinde kabul görme sorunlarına değinerek, bilinçli ya da bilinçli olmayan bir biçimde günümüzün gereksinim ve korkularına yer verilir.

Besin izleği kitaplarda genelde üç ulamda ortaya çıkar: betimlenen besin, öğün ve masa. Neredeyse kaçınılmaz biçimde her kitapta besin ve yemek edimi, gençlik yazınında kişilerin kendi ve birbirleriyle olan ilişkilerinde önemli bir yer tutar. Yemek masası hazırlama biçemlerine, besin ve beden ilişkilerine bu yazında sıkça yer verilir. Neredeyse şu tanıdık “Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim” deyişi, “Bana ne yediğini söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim” ya da “Kahramanların hangi şeyleri yediğini bana söyle, kitabı hangi yazarın yazdığını söyleyeyim” şekline dönüşür bu yazınla. Ve çocuk yazınındaki beslenme konusu belki de en iyi bu sözle ifade edilebilir. Aslında bu betimleme, yazarın kullandığı, kendisi için etkili ve ekonomik bir yöntemdir. Yazarın kullandığı besinsel simge, okur tarafından anlaşılması koşuluyla, yazar, kişisini herkes tarafından fazla bir çaba harcamadan, daha anlaşılabilir hale getirmiş olur. Bu sayede, dönemler ve ülkeler temelinde mutfağın geçmişinin ve farklı kültürel simgelerin öğrenilmesi, yazınsal metinlerin daha iyi algılanmasına da katkıda bulunmuş olur.

Masal ya da roman kahramanı tarafından yenilen yemek, besinin taşıdığı simgesel anlam sayesinde kısa zamanda kahramanın ve okurun algısını biçimlendirir ve betimlemeye gereksinim duyulmadan kişilerin algısında somutlaşır. Bazen betimlemeye öylesine yer verilir ki, Roland Barthes’ın belirttiği gibi, “besinle ilgili ayrıntı anlamı boğar ve masal ya da öykü, verilmek istenen iletinin bulmaca eki durumunda kalır.” (Barthes,1971: 128) Kimi kez, André Gide’de karşılaşılan tarzda, besinden aşırı biçimde söz edilmesi, kişilerin ikinci plana itilmesine neden olur. Çocuk kitaplarında bile olsa, gereğinden fazla içtiği sıcak çikolatayla ön plana çıkan birey, önemsizleştirilir, küçümsenir ve bir alt tabakanın bireyiymiş gibi davranışlara maruz kalır.

Çocuk yazınında beslenme, sosyalleşmenin sürükleyici gücü ve beslenme normlarının, alışkanlıkların, bir döneme ve topluma ait toplumsal uygulamaların değişimi olarak ortaya çıkar. Çocuk birey bu değişim ve farklı görünümlere ayak uydursun diye kelime oyunları, şarkı ve resimlerle beslenme alışkanlıkları görüntüsel, resimsel, simgesel ve yazılı haldedir. Kitap aracılığıyla çocuğa besinden söz etmek, zevklerini oluşturmanın, sosyalleşmesinin, kişiliğini ve nasıl uygun biçimde yemek yeneceğini bulmasının bir yoludur. Kitap dokunulan bir nesne olarak çocuğun farklı birçok şeyle bütünleşme aracıdır.

Gençlik yazını, temelde *yaşamayı bilmek* ve *yapmayı bilmek* yeteneklerini genç kuşaklara kazandırmayı hedefleyen yazınsal alandır. Bu nedenle bilgilendirmeyi ve yetenek kazandırmayı hedefler. Çocuklara temiz olmayı, yemek sırasında uygun davranmayı ve toplum içinde doğru bir davranış biçimine sahip olmayı önerir. Çocukları sosyalleştirme ve toplum normlarını onlara aktararak devamlılıklarını sağlama amacını güder.

Dengeli beslenme, tabaktaki bol yemek, kontrolsüz besin tüketimi, yeni lezzetlerin keşfi ve beslenme biçimi besinin farklı anlamlarını ortaya koyan öğeler olarak ortaya çıkar. Kişiler kimi kez eyleyendir, kimi kez çocukları cezalandırmak peşinde olan dav anası. Besin, çocuk kitaplarında bir zevk alma, sosyalleşme ya da bir frenleme kaynağı olarak gösterilse de, bir besin alımının her tür biçimini ve birincil sosyokültürel etkilerini gözler önüne sermeye çalışırlar. Benzer biçimde, erişkinlerde beslenmenin biçimlerini ve özellikle çocuklar için çoğul beslenenin karmaşıklığını ortaya koyarlar. Çocuklar, kontrol edilmesi ve sağlıkları konusunda bilgilendirilmesi gereken devler olarak yansıtılır. Bir kitabın okunması sosyalleşme biçimi olduğu kadar, çocukla karşılıklı iletişimi ve geçişkenliği sağlayan özel bir sosyal alan olarak tanıtılmak istenir. Bu değişim, eğitim, keşif ve tuzak alanının, yapıt ve yapıttaki kişiler aracılığıyla şekillendiği görülür.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

Toplumsal Bir Öge Olarak Besin

Beslenme toplumbilimi geniş içeriklidir ve temelini oluşturan şeylerden biri, bireyin beslenme olgusunun biyolojik olduğu kadar, toplumsal, kültürel, çevresel ve grupsal etmenlere bağlı olduğudur. Gençlik yazını ise, farklı derecelerde, babadan oğula kalan, çocuğun sosyalleşmesine ve bulunduğu ortama uyum göstermesine katkıda bulunan belli bir toplumun kültürel düzlemdeki *yapmayı bilmek* yeteneğinin aktarım araçlarından biridir.

Toplumbilimsel açıdan beslenme alışkanlıklarına ilişkin davranışların yapıtlardaki görünümünün incelenmesi, yapıtlarda besinin farklı anlamlarını olduğu kadar, erişkinlerle çocuklar arasında oluşmuş etkileşimlerin saptanmasına da katkıda bulunur. Zira beslenmek veya yemek masasına oturmak, insan için evrensel ve her dönem güncelliğini koruyan bir edimdir. Gerçekte bu edim, kişinin kendisinden hareketle bir dizi karmaşık davranış biçimini içerir. Öğrenilen beslenme biçimleri, bireyin toplumsal nitelikleri edinmesi süreci için gereklidir. Aynı şekilde her kültür, sosyal grup ya da din, farklılık taşıyıcılar da, kendine özgü davranış biçimlerine sahiptir. Kısaca beslenme edimi toplumsal gruptan gelen, biyolojik ve kültürel çifte bir kalıttır.

Aile bireyleri ve çevreleyen toplumsal kurumlara ait bireylerle oluşturulan masa başı birliktelikleriyle çok küçük yaşlardan itibaren çocuk, kişiliğini oluşturur, davranış kurallarını ve ait olduğu toplumun ortak değerlerini öğrenir. Bu öğrenme sürecinde, toplumsal yapılar da çocuğu, kişiliğini oluşturmada olan ve korunması gereken bir birey olarak görür. Sağlık, beslenme, eğitim düzleminde çok sayıdaki düşünce ve öneri, yazılı ve görsel basın araçlarında bu sürece hizmet eder. Başlangıçta çocuğun kişiliğini uyumlu bir biçimde oluşturması için yapılan koruma ve eğitime kaygısı, sosyalleşmek gerektiği düşüncesini çocuğa aktarır. Zira “kültür, insanların birbiriyle iletişim kurarak öğrenilen şeydir ve aktarım konusu olmayan kültürel hiçbir şey yoktur” (Bonte ve Izard, 1991:712). Bu da, aktarımın mekanik bir yayılım olmadığını ancak kültürel bir eğilim olduğunu ortaya koyar. Çocuk için harcanan bütün bu çabalara karşın yine de çocuğun toplumdaki yeri net ve sınıflandırılabilir düzeyde değildir. Bunun için erişkinlik düzeyinde de sosyalleşmenin sürmesi gerekir.

Okumak ve yemek edimleri, hoşlanma, eğitim ve seçim yapmak amaçlarına yönelik sosyokültürel çerçevede kurumsallaşmış güncel etkinliklerdendir ve uygun zaman ve uzamı oluştururlar. Anlatı kişilerinin bir yemek masası etrafında toplanmaları, farklı bir kültüre ait alışık olmadıkları bir besinle karşılaşmaları ya da onu yemeleri çoğunlukla gerilimleri ve toplumsal sınıfların farklılığını ortaya koyan bir durumdur. Masa ya da yemek ortamı, bireyler arasındaki anlaşmazlık ve gerilimin alevlendiği gerçek anlamda bir tiyatro sahnesidir. Tiyatro tarzı bir mikro kozmos olarak hazırlanmış yemek masası, hazırlanma biçimi ve yapısıyla toplumsal uzlaşmaların ve belli bir dönemdeki bir toplumun kurallarını bir araya getirip uzlaştırır. Yine de, yemek masası her zaman çatışmaların değil, birbiriyle iyi anlaşan arkadaşların paylaşım uzamıdır da.

Çocuk yazınında, var olan değerleri gelecek kuşaklara aktarmak amacını güden normatif akım ile bir takım yerleşik inançları ve önyargıları yıkıp yerine yenilerini getirmek isteyen militan akımın, toplumsal değerler konusunda sıkça karşı karşıya geldiğine tanık olunur. Her iki akım çerçevesinde mesajlarını vermek için yazarlar kıyasıya çaba içindedirler. Bu amaçla, son yıllarda kadın ve erkekler konusunda var olan yerleşik önyargıları yıkmaya yönelik mesajlara daha çok rastlanır. Örneğin, artık erkeğin kadına karşı üstünlüğü olmadığı ve her iki cinsin eşit olduğu fikri işlenmeye başlar. Adela Turin’in *Rose Bonbon* adlı kitabı filleri bir dolaylı anlatma aracı olarak kullanır. Kitap, yetişkinler ve anne-babaları tarafından dantelli giysiler giymeye, bebeklerle oynamaya, ne tadı, ne kokusu olan bir tür çiçek yiyerek derilerinin renginin pembe olmasına zorlanan küçük kız fillerin öyküsüdür. Erkekler gibi koşup zıplamaya ve dışarıda oynamaya hakları yoktur. Gereği yapılmasına karşın, küçük kız fillerden birisinin derisi diğerleri gibi pembe rene

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

bürünmeyince, küçük filler düşünmeye ve eğitime biçimlerini sorgulamaya başlarlar. Ve bu sorgulama her iki cinsin oyunlarında eşitliğin sağlanmasıyla son bulur.

Jean-Pierre Corbeau'nun incelemesinde belirtildiği gibi yemek ediminin, beslenen, besin ve her ikisini bir araya getiren durum olmak üzere üç ayağı vardır. Bunu da Corbeau *yemek üçgeni* diye adlandırır (Corbeau, 2002:119). Bu üçgen içinde yer alan çocuk birey ya da beslenen, besin üreticisinin ya da işlenmiş ürünü piyasaya süren üreticilerin baskısı altındadır. Masaya gelmiş olan işlenmiş ya da işlenmemiş ürün tüketilmek durumundadır. Bu gerekçeyle, besine yüklenen simgesel anlamlar artar. Uzama ve zamana bağlı olarak değişiklik gösteren besin, beslenen bireylerin sosyalleşmesine katkı yapar.

Çocuk kitaplarında besinin taşıdığı imgeleri incelemek, onların öznel ya da nesnel gerçekliklerini göstermek amacı taşımaz, ancak bazı davranış biçimlerinde simgelemenin hedef kitleye nasıl yansıtıldığını gözler önüne sermeyi hedefler. Buna ek olarak, toplumsal yaşamın farklı boyutlarında etkin olan sosyal kurumlar sorununu da göz önünde bulundurmaya gerekir.

Fransız toplumunun besine ulaşma açısından oldukça avantajlı olması, satışa sunulan besinin çeşitliliği, reklam, sağlıklı beslenmeye yönelik öneriler sunan iletişim araçlarının fazlalığı da besinin çocuk yazınında kendine bunca yer bulmasında katkı sağlar.

Kitaplarda karşılaşılan besinsel engelleme ya da bilgilendirme çabaları, daha çok besinin tıbbi görünümüne yönelik mesajlar içerir. Bu da, besin ile sağlık arasındaki sıkı ilişkiyi ortaya koyar. Özellikle çocuklarda obezite olarak kendini gösteren küresel bir sorun haline gelen beslenme sorununun her geçen gün artması, çocuklardaki sağlık sorunlarının açığa çıkmasına neden olur. Bu bağlamda birçok araştırmacının da vurguladığı gibi, her geçen gün tıbbi bir madde olma yoluna giden besinin tanıtılması için etkin araçlar çoğalır ve bu araçlardan biri de çocuk kitapları olur.

Besinsel davranışların öğrenilmesi başkasıyla ya da çevreyle olan karşılıklı etkileşimle şekillenir. Besinsel edim biçiminin şekillenmesi, ilk olarak onu öneren ya da yasaklayanla bağlıdır. Yani gelecekteki davranış biçimlerini ve zevkleri az ya da çok etkileyecek ilişki ve duygusal boyutunda bir öğrenme söz konusudur. Bu açıdan bireyin besin seçiminde de birçok etmen etkili olur. Bunların başında ilk ortamlar olan aile, bakıcı evleri ve okul ortamı gelir; bu durumda, beslenme aşamasında öğrenilen ve kitaplarda karşılaşılan norm ve kurallar bir anlamda çocuğun kendine ait öğeleri değil, aile kültürünü ve sosyalleşme düzeyine yansıtan şeylerdir. Çocuk, daha sonraki aşamada bireyselleşecek ve bu kuralları benimseyecek ya da benimsemeyecektir. Bu yüzden, beslenme eğitiminden söz etmek, bireyler arası etkileşimi ve aktarımı gündeme getirir. (Chiva, 1985: 69)

Kuşkusuz besinle ilgili aktarılan normlar belli bir toplumun sosyokültürel değerleri mi, yoksa moda ve halkın tüketme alışkanlıklarına bağlı önceden tasarlanmış ve şekillendirilmiş şeyler mi? diye sorgulamak her zaman için olasıdır. Çocuk yapıtlarında her iki durumda karşılaşılabilecek, bu soruya tek yönlü bir yanıt vermeyi zorlaştırır.

Besinlerin Simgeleri

Türk Dil Kurumu Sözlüğü simgeyi tanımlarken birçok tanım yapar, bu tanımlardan bir tanesi de: "Belli bir insan öbeğinin uzlaşım yoluyla kendisine belli bir anlam verdiği im" şeklindedir. (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>) Doğal olarak farklı amaçlara yönelik imgeler vardır. Çocuk kitaplarında karşımıza çıkan imgeler çoğunlukla toplumsal türdendir. Toplumsal simge ise, "toplumsal bir birlikteliğin, ortak bir gerçekliğinin oluşturulmasına yönelik toplumsal biçimde hazırlanmış ve paylaşılmış bilgi biçimi" olarak tanımlanır (Jodelet, 1997: 52-53). Bu da, toplumsal simgelerin güncel yaşamımızın bir parçası oldukları ve bizi çevreleyen dünyayı algılamamıza katkıda buldukları anlamına gelir. Simgeler, bireyin kendi dışındaki çevreyi tanıma ve amaçları

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

doğrultusunda kullanmasına, onları daha iyi algılamasına yardım eder. Bir simge her zaman için bir nesne ya da bireye göndermede bulunur. Bu durumda simgesel düşünce veya ifade, nesnenin ya da durumun yeniden oluşturulması ve yorumlanmasıdır. (Jodelet, 1997: 54).

Bir besin toplumbilimcisi olan Jean-Pierre Poulain, besinsel düzlemde Fransızların toplumsal simgelerini besin ve sağlık ilişkisi çerçevesinde olumlu ve olumsuz algılar diye iki başlık altında inceler. Örneğin, onun incelemesine göre sebze ve meyveler olumlu şeylerin, yağlı ve şekerli yiyecekler olumsuzlukların simge ve algısıdır. (Poulain, 2002: 72) Ancak, simgeler üzerinde yaptığı çalışmalar, yanlış düşünceleri ve bazı besinlere karşı biçim değiştirmiş değerleri vurgulamak amacını taşımaz.

Çocuğa yönelik anlatılarda besine özgü simgelerin inanç ve deneyimler ile onları hazırlayan kişilerden bağımsız olgular oldukları görülür. Her bireyin, önceden oluşturduğu bilgi biçiminden hareketle dünyayı simgeleştirdiğinin ve simgeleri sosyalleşme ve iletişim kurma araçları olarak kullandığı kolayca fark edilir. Bu araçlar sayesinde çocuk, kişiliğinin oluşumunu, toplum tarafından kabul görmesini ya da görmemesini sağlar. Böylece çocuk, her türlü simgesel davranma biçimini oluşturarak, davranışlarını ve dünya görüşünü şekillendirmekte ustalaşır. Önyargılar ve basmakalıp düşüncelerin de simgelerin oluşmasında etkili olduğu durumlara rastlanır.

Örneğin, özellikle erginlik dönemi çocuklarını ilgilendiren kitaplarda, yemek masasının hazırlanma biçimi gibi nezakete ve bedeninin idaresine bağlı birçok şeyde simgelerle oluşmuş sosyal yapıların varlığı görülür. İster toplumsal, ister bireysel olsun, her simge, bireyin onu tasarladığı ve toplumla bu biçimde bütünleştiği andan başlayarak gerçek hale gelir. Zaman zaman aynı simgenin bazen öznellik, bazen de nesnellik içerdiği anlaşılır. Örneğin, uzun yıllar demir yönünden çocuğa en büyük desteği veren besinlerden biri, gücün ve enerjinin simgesi olarak sayılan, Temel Reis çizgi film karakteriyle çocukların yemesi için teşvik edilen ıspanağın, daha sonra yapılan bilimsel araştırmalarla hiç de sanıldığı kadar demir içermediği ortaya çıkar. Bu durumda, yakın zamana kadar ıspanağa verilen simgesel değer yanlış bir değere dönüşmesine karşın, toplumumuzda ıspanak, hala enerjinin ve gücün simgesi olmayı sürdürür. (Bouvet, 1997: 23)

Küreselleşmenin doğal sonuçlarından kaçamayan ve buna bağlı olarak artık farklı kültürlerin besin ve beslenme biçimlerine yer vermek zorunda kalan Fransız çocuk yazınındaki kitaplar, zaman zaman farklı algılama ve simge biçimlerini çocuk okurların gözleri önüne serer. Örneğin, Fransız restoranında tavuk bacağı ve patates püresini elleriyle yiyen Batılı bir kişinin yemek yeme tarzına karşı hoşnutsuzluk ifadelerine, bu kişinin yeterince eğitilmemiş olduğu konusundaki algılara ve onun davranış biçimine yönelik psikolojik yorumlara rastlanırken, çoğu kez aynı yemek kabını kullanıp, yemeklerini elleriyle yiyen Doğu ya da Afrika kökenliler için her şey olağan olarak yansıtılır. Birinci durumda, birey olduğu şekliyle değil, yaptığı şeyle algılanır ve toplumun bireye verdiği biçimin dışına çıkıldığı için davranışı saygısızca ve anormal karşılanır. Buna karşın, ikinci durumda olumsuz bir algı olmaz, çünkü bu şekilde davranma biçimi ilgili toplumun kültüründen gelir ve davranış tümüyle normaldir (Manoni, 1998:119).

Beslenmenin simgeleri, deneyimle oluşturulmuş kişisel simgeler ve kurumsal nitelikli toplumsal simgeler olmak üzere iki türdür (Lahlou, 1998:133) Bu simgeler, besin sosyolojisinin karşılıklı etkileşim yöntemi ile besinlerle ilgili inanç ve yaşanmışlıkları da içerir. Böylece, simgelere göre, her besin ve besinsel davranış olumlu ya da olumsuz bir bakış açısıyla eşleştirir. Bu da, çok sayıda simgenin ortaya çıkmasına neden olur ve her simge en az dört öge içerir: simgenin bizzat kendisi, içeriği, kullanıcısı ve kullanıcısından farklı olan simgenin üreticisi (Lahlou, 1998:133-135)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Toplumsal, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik simgeler olarak adlandırılabilen tüm bu simgeler, çocuğun norm ve uygulamaları daha iyi kavraması ve kişiliğini bu yönde oluşturmasına yöneliktir.

Fransız çocuk yazınında yer alan kitap ve albümlerde, sekiz grup besinin farklı görünüm ve durumları altında bir takım şeyleri simgeledikleri, zaman zaman farklı besinlerin aynı öğeyi simgelediği görülür. Bu besin ve simgelenen şeyleri aşağıdaki tabloda özetlemek mümkündür:

Besin Türü	Besinin Durumu	Simgeler
Tahıllar ve ekmek	Taneli, karışık	Besin dengesini ve öğün içeriğinin temel ürünlerinden biri olmayı simgelerler.
Sebzeler	Havuç, pırasa, bezelye, fasulye, sebze çorbası, kabak, vd.	Çocukların bedensel ve zihinsel gereksinimlerini ve öğün içeriğinin temel ürünlerinden biri olmayı simgelerler.
Unlu besinler	Hamur, makarna, kızartma, jambonlu karışımlar şeklinde	Uzak durulması gereken besin, besin dengesi, sağlık, öğrenme, haz alma, lezzet ve öğün içeriğinin temel ürünlerinden biri olmayı simgelerler.
Meyveler	Elma, muz, portakal, vd.	Uzak durulması gereken besin, besinin reddedilmesi, besin dengesi, sağlık, öğrenme, zevk alma, lezzet ve öğün içeriğinin temel ürünlerinden biri olmayı simgelerler.
Etler	Kızartılmış, yemek içeriğinde, kişileştirilmiş halde (çocuk kişiliğinde hayvan gibi)	Yamyamlığı, yağ ve kiloyu, aşırılığı, besinin reddedilmesini ve öğün içeriğinin temel ürünlerinden biri olmayı simgelerler.
Şekerli yiyecekler	Pastalar, çikolata, şekerlemeler, çikolatalı karışımlar, çikolata kâsesi	Haz alma, oburluk, aşırı kilolu olma, sağlık ve riskleri simgelerler
Yemekler	Pizza, çeşitli yemekler, gerçek anlamda ya da kurgusal olarak pişirilmiş yemekler, Çin yemekleri, sushi	Bir şeyin ya da kimsenin yerini alma, yeni bir mutfak keşfetme, yemek pişirme, kültürlerarasılık, öğün ve haz almayı simgelerler
Büyülü/sihirli yiyecekler	Kişi görünümündeki sebzeler, pastalar, büyülü özelliklere ya da kurgusal niteliklere sahip besinler	Yaptırım, bir eylem ya da aşırılığın intikamını ve düşsel evreni simgelerler

Tahıllı ve kepekli yiyecekler grubunun temsilcisi genelde ekmektir. Jennifer Dalrympe'in *Non, je n'ai jamais mangé ça!* adlı kitabı tahıllı ekmekten una ve ekmek imalatına kadar olan süreci betimler. Bu betimleme ekmeğin nasıl yapıldığını bilmeyen çocuğun dedesi tarafından yapılırken ekmeğin besin dengesindeki önemi ve yerine vurgu yapılır.

Agnès Bertron ve Virginie Sanchez'in *Trois grains de riz* adlı albümü, bir çuval pirinci satın ailesini beslemek zorunda olan Uzak Doğulu küçük bir kızın öyküsünü anlatır. Kız, yolda üç farklı hayvanla karşılaşır ve hayvanlar her defasında ondan bir pirinç tanesi isterler. Sonunda bir ejderhanın saldırısına uğrar ve bu üç hayvan sayesinde kurtulur. Pirinç taneleri çocuğu ve ailesini korumak için hayvana dönüşür. Pirinç, yine besin dengesi, güç ve enerjinin simgesidir.

Kitaplarda sebze ve meyveler sıklıkla yer verilir. Haz alma, enerji, sağlık, dengeli beslenme kaynağıdır ve kimi kez kişilere dönüşüp çocuğun normlara aykırı davranışları durumunda intikam alırlar. Bazen Marie Wabbes'in *La soupe ça fait grandir* ve *Rouge tomate* adlı kitaplarında

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

olduğu gibi, sebzelerin tadı, görünümü, rengi ve verdiği lezzete göndermeler yapılır, bahçedeki konumlarından, hasatlarına ve yemeğe karıştırılmalarına kadar birçok yönleriyle yazının konusu olurlar.

Tırtılların sebze ve meyveye olan iştahlarına yer verilerek çocukların sebze ve meyve yemeye özendirilmeleri sağlanmaya çalışılır. Eric Carle'ın *La chenille qui fait des trous* adlı albümünde tırtıl sürekli sebze ve meyveleri yiyerek sonunda kelebeğe dönüşür. Bu dönüşümle çocuk okurlara çocukluk evresinden yetişkinlik evresine sağlıklı geçmenin reçeteleri simgesel olarak verilir.

Görünümleri ve tüketilmeleri bakımından sebze ve meyveler, bir durumdan, bir başka duruma, güçten enerjiye dönüşmeyi simgelerler. *Je mangerais bien un enfant* (Dorothee de Monfreid) adlı kitapta çocuk timsah artık muz değil, bir çocuk yemek ister, ancak bir çocuğu yemesi için büyümesi ve enerjiye sahip olması gerekir. Bunu sağlamak için de sebze ve meyve yemek zorundadır.

Sebzeler çoğunlukla kendilerine çorbalarda yer bulur. *La soupe au potiron* (Helen Cooper) ve *Une soupe 100 % sorcière* (Quiettrie Simon) adlı çocuk albümlerinde çorbalar sebze ağırlıklıdır ve kabak, havuç, patates, pırasa gibi içerikten oluşan sebze çorbasının nasıl hazırlandığını anlatırlar. *Kırmızı Şapkalı Kız*'da ve daha birçok masalda karşılaştığımız bu durum, çocuklara öğün içeriklerinde nelerin bulunması gerektiğini aşılama yöneldir.

Bon appétit Monsieur lapin! (Claude Boujon) artık havuç yemek istemediği için diğer hayvanlara neler yediklerini sormaya giden ve rastladığı bir tilkiden, tavşan yediği cevabını alan bir tavşanın öyküsüdür. Peşine düşen tilkiye kulaklarını kaptırdıktan sonra kurtulabilen bu tavşan, öykünün sonunda kulaklarının yeniden çıkması için havuç yemesi gerektiğini anlar. Havuç, fizyolojik ve biyolojik eksikliklerin ve kusurların tamamlayıcısı ya da gidericisidir.

Et ve şekerlemeler çoğunlukla zevk, şişmanlık ve yasaklamaların simgesini oluştururlar. Tarihsel ve sosyokültürel çeşitlilikleri ve geliştirilme süreçleriyle anlam ve işlevleri ilişkilendirilir.

Sürekli et yiyen çocukların tutum ve davranışlarında farklılaşma olduğu vurgulanır. *Plouf* (Philippe Corentin) adlı albüm, ayın su üzerindeki yansımalarının bir peynir ya da şekerleme olduğunu zannederek birbiri ardına su kuyusuna düşen bir dizi hayvanın öyküsüdür. Kurt, her türlü yöntemi kullanarak domuzları yemek istese de başarılı olamaz. Aynı şekilde, *Le déjeuner de la petite ogresse* (Anais Vaugelade), çocukları bir pasta ile tuzağa düşürerek onları yiyen bir küçük dev kızın öyküsüdür. Ne var ki, günün birinde tuzağa düşen çocuklardan biri kendisinden korkmaz ve günler geçtikçe, çocuğu yemek yerine onunla eğlenmeyi tercih eder hale gelir. Öykünün sonunda küçük dev gittikçe kontrolsüz bir hale dönüştüğünden, çocuk uzaklaşmak zorunda kalır. Bunun üzerine dev hastalanır. Birkaç yıl sonra çocuk geri gelip küçük dev kızla evlenir ve dev bir daha çocukları yemez. Özellikle gereğinden çok alınan şekerleme ve etler, açık veya üstü kapalı biçimde sağlık sorunlarının simgesi durumundadır ve çocuklara onların yol açtığı tehlikeden uzak durulması gerektiği mesajı verilir.

Et, dengeli beslenme ürünlerinden biri olsa da, kitaplarda etçil olarak sunulan kahramanlar genellikle hayvan ya da dev türünden düşsel yaratıklardır ve et yemenin ya da otçul olmanın yanlışlığı kahramanın beslenme alışkanlıklarının değişmesiyle son bulur. Bu sayede toplumda her geçen gün artan etçilliğin, yamyamlığın ilk aşaması olduğu ve bunun toplumda yasaklanmış bir şey olduğu vurgulanır. (Wathelet, 2006:136)

La reine ChocoChoco (Alex Sanders), çikolatayı çok seven, bu nedenle tüm eşyaları hatta yaşadığı şato bile çikolatadan olan bir kraliçenin öyküsünü anlatır. Ancak yaz mevsimi geldiğinde, çikolatalar sıcakta erir ve kraliçenin arkadaşlarının yüzdüğü ve çikolatasından yararlandığı bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

ırmak ortaya çıkar. Her şey eriyip kaybolduğu için kraliçe çok üzülür. Belli bir süre sonra soğuklar geri gelir ve donan çikolatalar içinde kraliçenin arkadaşları tuzağa yakalanmış gibi olur. Üzüntüsü kaybolan kraliçe, arkadaşlarını kurtarır. Sonra herkesin yardımıyla yüksek bir yere bir şato yaptırıp, herkesi çikolata fondüsü yemeğe davet eder. Öyküde çikolata, her şeye karşın kraliçenin önlenemez ve en önemli oburluk hastalığının simgesidir.

La reine BonBon (Alex Sanders), benzer biçimde şekerlemelerden hoşlanan, bal banyosu yapan, dişlerini bademli şeker hamuruyla fırçalayan ve çocuklara şekerlemeler dağıtan bir kraliçenin öyküsüdür. Ancak büyücü Ronchon, şekerlemeden hoşlanmadığı için onu kıskanır ve kraliçe ile çocukların yedikleri şekerlemelere büyü yapar. Derileri, yedikleri şekerlemelerin rengine dönüşür. Öykü sonunda bir aşçı yamağı, kraliçe ve arkadaşlarına yapılan büyüün reçetesini bulur ve onları sıkıntılarından kurtarır. Geri kalan şekerlemeler büyücüye yedirilir ve rengârenk hale dönüşmüş olarak o andan sonra şekerleme büyücüsü olur. Bu anlatıda büyüün etkisiyle kraliçe ve konuklar şekerlemelere benzetildiği için şekerleme zevk alma, oburluk ve değişimin simgesidir. Büyücü için bir şekere benzemek bir zevk ve eğlence anlamı taşırken, şekerlemeler topluma kabul ve paylaşım kaynağı olmanın yanında, sonuçlarıyla aşırı oburluğun simgelerinden biri olarak görülür.

Les deux goinfres (Philippe Corentin) adlı kitapta, Bouboule adlı bir çocuk ile onun köpeği Baballe'in öyküsü anlatılır. Çocuk ve köpeği her tür pastadan, özellikle de çikolatalı pastadan çok hoşlanır. Annesi bunca yemekten sonra kâbus görebileceği konusunda çocuğu uyarmasına karşın çocuk uyarıyı dikkate almaz. Geceleyin rüyasında, tadı kötü bayat pasta ile dolu kocaman bir iskele babası, kız torununu yemekle suçladığı çocuğa saldırır. Çocuk, bir sandalla kaçmaya çalışırsa da, başka besinlerin saldırısına uğrar. Anlatıda şekerli besin, sosyallik ve paylaşım unsuru olarak sunulsa da onun neden olduğu oburluk ve aşırı kilo utanç kaynağının timsalidir.

Çocuk kitaplarında, özellikle de albümlerde, sıkça rastlanan bir besin türü de büyülü besinlerdir. Çoğunlukla konuşan insanı bir şekle bürünürler ya da tam aksine bir kişiliğin aldığı besin sonrasında bir sebzeye dönüştüğü de olur. Kurgusal ve imgeleme bağlı bir anlatı söz konusu olduğunda, doğaüstü özelliklerle donanmış büyülü öğeler olurlar. Örneğin, *Arsène et le potager magique* (Grégoire Valancien) adlı albümde Arsène dev bir havuca dönüşür. *Bon appétit Monsieur lapin* (Claude Boujon)'de besinini değiştirmek istediği için tavşanın kulakları küçülür, tırtıllar kelebeğe dönüşür. Bir besinin aşırı tüketilmesinin beden üzerinde değişikliklere yol açacağı dönüşümle verilmek istenir. Besinlere verilen simgesel değerler davranış, tutum ve kendilerine karşı verilmiş yargıya ve sonuçlarına yansır.

Aşırı beslenmenin yanında, yetersiz beslenme halinde de benzer dönüşümler görülür. Yemekleri bir bezelyenin yarısı, bir ekmek kırıntısı ve bir damla limonatadan oluşan *Monsieur Petit* bunun en iyi örneğidir. Buna karşın öğünü altmışaltı kızarmış sosis, üzerine reçel, tereyağı sürülmüş otuz üç dilim ekmekten oluşan *Madame Dodue* (Roger Hargreaves) aşırı beslenerek fiziksel dönüşüme uğrayanlara iyi bir örnek oluşturur.

Yapıtlarda bedenin bir sebzeğe dönüşmesi uğursuzluk olarak kabul edilir. Masal sebzeleri konuşan bireylere canlılara dönüşüp yemeğini yemek istemeyen çocuklara zor aritmetik işlemleri sormak için çıkar gelirler. Çocuğu pürenin dünyasına götüren pürenin içinde erimekte olan tereyağının yardım istediğine tanık olunur. Kâbuslarda pastalar ve sebzeler kişilere dönüşüp, tek bir besinden hoşlanan ve hep onu yiyen kişilerden intikam almak isterler. Pirinç taneleri, büyülü özelliklere sahip olur ve çocuğu zor bir durumdan kurtarırlar. Büyülü bir başka formül, bedeni başa çıkılmaz bir fareye dönüştürür, o da halkı renkli şekerlemelere dönüştürür.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

Dengesiz beslenmenin yol açtığı olumsuzluklar

Birçok kitap ve albümde, önerilen miktar ve besinlerin dışında farklı bir beslenme modelini uygulayan çocuklarda karşılaşılan, çoğunlukla çocuğun biyolojik, psikolojik ve sosyal dünyasına etkileyen olumsuzluklara yine birtakım simgeler yoluyla dikkat çekilir (Simoneau, 2002: 20-28)

Beslenme bozukluklarının diyabet gibi birtakım kalıtsal rahatsızlıkları tetiklediği, bu nedenle şekerli ve nişastalı besinlerden uzak durulması gerektiği üstü örtük biçimde, bazen tavşan gibi kimi hayvanlar örnek gösterilerek simgeleştirme yoluyla verilir. Depresyon, anksiyete, beslenme bozukluğu ve kilo sorunları yaşayan aile bireylerinin çocuklarında bu rahatsızlıkların kalıtsal yönü ortaya konur. Anlatılarda yapılan simgeleştirmeler ya da örneklendirmeler, her zaman olumlu örneği ortaya koymasa da, *Je mangerais bien un enfant* (Dorothee de Monfreid) adlı kitapta olduğu gibi, sonu verilmek istenen iletiye uygun olarak sonlanan kitap ve albümler çoğunlukta. Örneğin, bu kitapta anlatı kişisi durumunda olan küçük timsah, sadece çocuk yemek istediği için diğer besinleri yemeyi reddeder, ancak başka daha önce benzer tutum içinde olan timsahların sağlık durumları örnek verildiğinde, gelişmek, büyümek ve enerji almak için yeterli ve dengeli beslenmesi gerektiğini öğrendiğinde farklı besinleri de alır.

Aile ve grup içinde zor kurulan ilişkilerin, çocuğa verilmesi gereken destek yoksunluğunun, bireyi fiziksel görünümüne göre değerlendirmenin, görünüm ve kilo eksenine dayalı sporların ve zayıflık konusundaki sosyokültürel baskıların da kitaplara yansdığı görülür.

Özellikle toplum olarak ideal bir güzellik modeli ortaya koyarak ya da kitle iletişim araçlarında sürekli yer verilen ince ve zayıf klişe tipler karşısında özellikle kız çocuklar üzerinde oluşturulan baskı, onları sağlıklarına zarar veren rejimlere sürükler. *Rosa veut maigrir* (Christel Desmoinaux) adlı albümde simge durumunda olan bir inek, sütü için sahibi tarafından oldukça beğenilir. Ne var ki inek, okuduğu gazetelerdeki “zarif inek”, “güzel mö-ö” gibi haberlerden etkilenerek kendini şişman bulur ve rejim yapmaya karar verir. Zamanla günde yarım bardak süt verir hale gelir. İnek Rosa, oldukça fazla kilo kaybettiği için boyunsuz zürafa gibi görünür. Ancak zarafetine ve inceliğine rağmen, öykünün sonunda bizzat kendisi gibi olmanın ancak kendisini mutlu edebileceğinin ayırımına varır.

Dengesiz ve aşırı beslenmenin birey üzerinde neden olduğu sorunlar arasında ruhsal sorunlar kitaplarda önemli yer tutar. Çocuk kişiliklerde genelde, kendine güvensizlik, herkes gibi olamama, kontrol eksikliği, kendini güven içinde hissetmeme, utangaçlık, depresyon, mükemmeliyetçilik, olgun birey olma korkusu, kararsız kişilik, etkin olamama duygusu, yalnızlık ve öfke durumları gözlemlenir. Bu durumların görüldüğü bireyde davranış sorunları, güçlü heyecan arayışları, duygu ve heyecanlarını tanımlamakta yetersizlik, başkalarının düşüncelerine karşı aşırı duyarlılık, öğrenme ve onaylama gereksinimi, bedensel görünüme aşırı önem vermek, zayıflık ve inceliği bireye değer verme aracı olarak görme, gereğinden daha az beslenmeyi kendini kontrol aracı olarak algılama gibi semptomlar ortaya çıkar. Bu semptomların anksiyete, kendini geri planda tutma, uyku bozukluğu, saplantılı düşünceler, duygu ve heyecan değişiklikleri, yoğunlaşma sorunları, besinlerle kafanın meşgul olması gibi durumlara yol açtıkları fark edilir.

Manger ça sert à quoi? (Sophie Bellier) çok obur olan ve bundan dolayı karnı ağrıyan ayı Pilou'nun öyküsüdür. Günün birinde arkadaşları ona dengeli beslenmeyi öğretmeye karar verirler. *Pourquoi je dois manger équilibré?* (kolektif) adlı albüm, besin ve besinsel alışkanlıkları daha iyi anlamaya yöneliktir. Bu, toplumumuzdaki tıka basa beslenme tehlikeleri ve çocukta karşılaşılan riskler konusunda uyarıların yer aldığı kitaptır. Dengeli beslenmenin avantajlarını ve sağlıklı bir bedenin güzelliklerini göstermek için eğitici bir yöne de sahiptir.

Çoğu kez çocuğun fazla kilolarına ilişkin beyinsel algıları başkalarının bakışlarından kaynaklanır. *3 kilos (et 10 kilos en trop)* (Jacqueline Wilson) adlı yapıtta Ellie'nin birkaç kilo

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

fazlalığı olduğunu bilmesine karşın, önceleri bunu kendine sıkıntı etmez. Sorunun ortaya çıkması için moda yarışması nedeniyle girişmek zorunda olduğu kilo savaşları yeterli olur. Eleştiriler, alaylar, vs gibi her türden sözler çocuğun kendini anormal hissetmesine neden olur ve çocuğun fiziksel ve ruhsal yapısındaki değişim bilinçli ya da bilinçli olmayan biçimde farklılaşır. Ellie, artık arkadaşlarıyla aynı dünyadan değildir ve gittikçe içine kapanır.

Çocuktaki ruhsal sorunlara vurgu yapmak isteyen birçok kitapta bireyi harekete geçiren yine başkalarının bakışıdır. *Une Maman toute entière* (Olivier Ka)'de küçük çocuğun annesi özellikle başkaları için rejim yapmaya karar verir. Léon, tel çitteki delikten geçişi sırasında sıkışıp kaldığında kendini arkadaşları ve Fleur karşısında sıkıntılı hissettiği için rejim yapmaya karar verir. Ellie de katılacağı yarışmada başkalarına daha ince görünmek için aynı eylemi yapar. Ancak, her şeyin başkalarının bakışlarından kaynaklandığını da söylemek olası değildir. Çocuk, öncelikle kendi durumunun ayırımına varır, ondan sonraki aşamada birçok kişide olduğu gibi utanç duygusunu dışa yansıtarak bir şeyler yapmak gerektiğinin bilincine varır.

Gençlik yapıtlarında olumlu veya olumsuz olmaz üzere utançın iki tip tepkiye yol açtığı görülür. Kendini çöküntüye bırakan ve sadece kendini teselli etmek için yemek yiyen, televizyon izleyen ve tek başına kalmayı yeğleyen öykü kişileri olumsuz tepki biçimine örnek olarak sunulur. Böylesine bir durum karşısında çocuğun tepki göstermesi gerektiğine çoğunlukla karar veren anne-baba olur ve onu bir diyetisyene götürürler. Beslenme bozuklukları ve bunların sonuçlarını konu edinen tüm kitaplarda çocuklara bir çıkış yolu veya olumlu bir öneri sunulur.

Çocuğun olumlu tepki verdiği durumda, durumdan başkasına söz etmeye karar verir ve yaşamını olumsuzluklardan arındırmaya başlar. Örneğin Léon, ilkin durumu kendisini çok iyi anlayan kız arkadaşı Fleur'e açar, sonra gerekli önlemleri alan ve çocuğunun aldığı kararda onunla birlikte hareket eden annesiyle konuşur. Alışverişe birlikte çıkarlar, sebze ve meyve gibi sağlıklı ürünler alırlar, ufak tefek şekerlemeleri de yaşamlarından tümüyle çıkarmazlar. Léon, artık arkadaşı Fleur ile birlikte okula bisikletle gider ve birkaç ay sonra formuna kavuşur, kilo sorunu ortadan kalkar.

Örnek ve simgelerden hareketle beslenme bozukluklarının neden olduğu farklı tipteki rahatsızlıklar konusunda küçük okurlar bilgilendirilir. Örneğin, çağımızda çocuklarda en sık karşılaşılan en büyük sorunlarından biri olan kilo sorununun çözümü için gösterilen kilo verme önerisi, her zaman için tercih edilen ya da geçerli olan bir çözüm olmaz. Özellikle *3 filles (et 10 kilos en trop)*'daki çözüm yolu akıllarda kalır: Ellie, kilolu olduğu olgusuyla saplantılı bir tip haline gelir. Sorunundan kimseye söz etmez, yemekten içmekten kesilir, yapabildiği ölçüde öğünleri yemek yemeden geçirir, odasına kapanır, ailesi ve arkadaşlarına karşı saldırganlaşır. Açlıktan ölecek noktaya geldiği an yiyeceklere saldırır, ne bulduysa yiyerek bir gecede buzdolabını boşaltır. Sonrasında suçluluk duygusu ortaya çıkar, bu duyguyla yediklerini kusmaya karar verir ve karşısında duran gerçeğe bakmayı reddederek cehennemi sarmala geri döner. Ancak bu kez daha fazlasını yapmak ister. Verdiği birkaç kiloyu az bulur, daha fazla kilo vermek çabası içine girer.

Ellie'nin durumu bize önceki haliyle onun kendisine saygısı olmadığını gösterir. Buna karşın küçük çocuklar için hazırlanan albümlerde Ellie'nin durumunun tersi bir durum söz konusudur. *Gros et Petit* (Eric Battut), albümünün kişileri Gros ve Petit, bir süreliğine başkasının bedeninde yaşarlar, bu da pek de onların hoşuna gitmez. Kilolu hale gelen Petit, bir ağacın arkasında artık kendini saklayamaz ve onun için saklambaç oyunu artık eskisi kadar eğlenceli değildir. Aynı şekilde Gros, zayıf ve kısa boylu bir hale geldiğinde, tavukların folluğuna artık ulaşamaz. Gerçek anlamda her ikisi de yeni hallerinden hoşnut değildir ve saygı duyacakları ölçülerine kavuşmak için kendi dünyalarına geri dönerler.

Je suis trop gros (Jonathan Bunio) adlı albümde fil, daha zayıf olmak ister. Arkadaşının içinde bulunduğu güçlüğü fark eden fare, o haliyle hiç de şişman olmadığını anlaması için ona

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

yardım etmeye çalışır. Kendisine, Londra'daki otobüslerden, bir balinadan, bir yolcu vapurundan, New-York'taki yüksek binalardan, Himalaya Dağlarından, Hindistan'dan, dünya ve evrenden daha küçük olduğunu söyler. Fare sayesinde fil, durumunu kabullenir, bedeniyle uyumlu hale gelir, ancak bu kez fare kendini çok daha küçük ve zayıf görür.

Aynı şey, gerçek anlamda küçük boyutlardaki *Une maman toute entière* albümü için de geçerlidir. Ancak bu kez çok şişman olan çocuk değil, onun annesidir ve çocuk bu durumdan rahatsız değil, aksine hoşnuttur. “Çok zayıf, göğüssüz, karınsız ve çalı gibi kolları olan bir anne düşünün. Böyle bir annenin elimde kırılıp kalmasından korkardım” (s. 12) der küçük çocuk. Seviliş okşamak isteyen bir çocuk için şişman bir anne oldukça konforlu olduğu için belki de bunu ister. Annesi rejim yapmaya karar verdiğinde, rahatsızlığını annesine hissettirmek için kendisi de rejim yapmaya karar verir. Annesinin, “senin bir rejim yapmaya ve zayıflamaya gereksinimin yok, bu halinle çok iyisin” sözü üzerine çocuk istediği fırsatı yakalamanın verdiği hoşnutlukla “senin de yok, sen dünyanın tüm annelerinin en güzelisin” (s.14) diye yanıt verir.

Obezite üzerine var olan iletiler yaş gruplarına göre değişiklik gösterir. Çok küçükler için aşırı kilolu olmak utanç duyulacak bir durum değil, aksine tamamen normal bir hal olarak görülür. Çocuğun düşünebilecek yaşta olması halinde, ona başkalarıyla alay edilmemesi gerektiği ve bilinçli beslenme ve spor yapmayla obezite sorununun çözüldüğü mesajı verilir. Gençler için duygulara daha fazla önem verilmesi, içinde bulunduğu halde kendisini daha iyi hissedecek ve haliyle uyumlu olmasını sağlayacak önlemler üzerinde durulması ve bu psikoloji içerisinde kilo vermesinin sağlanmasının gerekliliği vurgulanır.

Sonuç

Tanınmış bir besin toplumbilimcisi olan Jean-Pierre Corbeau'ya göre, yemek yemek, kendine ait olan ya da olmayan kişiliği oluşturmanın bir aracıdır. Ne var ki, çocuğun kişiliğini oluşturan ve onu güçlendiren simgesel bir araçtır bu (Corbeau, 2002:85). Çocuk yazını; duyguya, topluma, eğitime, oyunun öğrenilmesi ve işlevine yönelik olarak sosyalleşme biçimlerini, norm, uygulama ve temsil özelliklerini aktarmayı hedefleyen bir dal olarak bu araçtan yararlanır.

Çocuk yazını farklı düzeylerde aktarımı gerçekleştiren bir araçtır: kültürel mirası ve belli bir toplumun yapmayı bilmek yeteneğini aktarır. Çocuğun sosyalleşmesini ve koşullara uyumuna katkı sağlar. Bir iletişim aracı olarak sağlık ve beslenme normları ile risklerini aktararak yeni kuşaklara ders vermeyi hedefler. Küçük ve genç okurlarının verilen mesajları rahatlıkla anlayabilmesi için sıkça simgeyle anlatma veya simgeleştirme yöntemine başvurur. Farklı kültürel değerleri ve çocukların anlayabilecekleri durumları kullanarak yapılan simgeleştirmede asıl amaç çocuğa kazandırılması gereken değer, alışkanlık ve normları daha anlaşılır hale getirmektir.

Bu amaç doğrultusunda besinler ve simgelerini elen bu çalışmanın sonuçları, gençlik yazınının, çocuğun sosyokültürel uygulamalarını, yetiştirilme normları olarak duygusal, toplumsal, eğitimsel ve oyuna yönelik sosyalleşme biçimlerini içinde barındıran bir nesne olduğunu ortaya koyar.

KAYNAKÇA

- BARTHES, Roland, (1971), *Sade, Fourier, Loyola*, Paris, Seuil.
- BATTUT, Eric, (2008), *Gros et Petit*, Paris, Autrement Jeunesse.
- BELLIER, Sophie, (2005) *Manger, ça sert à quoi?*, Paris, Fleurus.
- BERTRON, Agnès ve Sanchez, Virginie, (2002) *Trois grains de riz*, Paris, Flammarion-Père Gaston.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

- BONTE, Pierre ve Izard, Michel, (1991), *Dictionnaire de l'ethnologie et de l'anthropologie*.
- BOUJON, Claude, (1987), *Bon appétit Monsieur lapin !*, Paris, Ecole des Loisirs
- BOUVET, Jean-François yönet. (1997), *Du fer dans les épinards et autres idées reçues*, Paris, Seuil.
- BUNIO, Jonathan, (2008), *Je suis trop gros*, Paris, Belize.
- CARLE, Eric, (1999), *La chenille qui fait des trous*, Paris, Les Petits Mijade,
- CHIVA, Matty,(1985), *Le doux et l'amer*, Paris, PUF.
- COOPER, Helen, (2001), *La soupe au potiron*, Paris, Ecole des Loisirs.
- CORBEAU, Jean-Pierre, (2002), *Penser l'alimentation, entre imaginaire et rationalité*. Paris, Editions Privat.
- CORENTIN, Philippe, (1990), *Plouf*, Paris, Ecole des Loisirs.
- CORENTIN, Philippe, (1997), *Les deux goinfres*, Paris, Ecole des Loisirs.
- DALRYMPHE, Jennifer, (2000), *Non, je n'ai jamais mangé ça!*, Paris, Ecole des Loisirs.
- DE MONFREID, Dorothée, (2008), *Je mangerais bien un enfant*, Paris, Ecole des Loisirs.
- DESMOINAUX, Christel, (1999), *Rosa veut maigrir*, Paris, Hachette Jeunesse.
- GOUREVITCH, Jean-Paul, (1999), « La littérature de jeunesse dans tous ses écrits », *BBF*, n° 3.
- HARGREAVES, Roger, (2008), *Madame Dodue*, Paris, Hachette Jeunesse.
- JODELET, Denise, (2003), *Les représentations sociales*, Paris, PUF.
- KA, Olivier, (2008), *Une Maman toute entière*, Paris, Milan Editions.
- LAHLOU, Saadi, (1998), *Penser manger. Alimentation et représentations sociales*, Paris, PUF.
- LLEWELLYN, Clair, (2003) *Pourquoi je dois manger équilibré ?*, Paris, Gamma.
- MANNONI, Pierre, (1998), *Les représentations sociales*, Paris, PUF.
- MORGENSTERN, Susie,(1999) *La grosse patate* , Paris, Pocket.
- POULAIN, Jean-Pierre, (2002), *Sociologies de l'alimentation, les mangeurs et l'espace social alimentaire*, Paris, PUF.
- QUIETTRIE, Simon, (2007), *Une soupe 100 % sorcière*, Paris, Glénat.
- SANDERS, Alex, (2000), *La reine BonBon*, Paris, Gallimard Jeunesse.
- SANDERS, Alex, (2004), *La reine ChocoChoco*, Paris, Gallimard Jeunesse.
- SIMONEAU, Jacqueline, (2002), « Mythes et vérités sur l'apport calorifique de certains aliments », *Capital santé*, no. 4.
- TURIN, Adela, (2008), *Rose Bonbon*, Paris, Actes Sud Junior.
- TÜRK DİL KURUMU Web sayfası, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 24 Nisan 2013'de bakıldı.
- VALANCIEN,Grégoire, (2004), *Arsène et le potager magique*, Paris, Lire c'est partir.
- VAUGELADE, Anais, (2002), *Le déjeuner de la petite ogresse*, Paris, Ecole des Loisirs.
- WABBES, Marie, (2003), *La soupe ça fait grandir*, Paris, Ecole des Loisirs.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

WABBES, Marie, (2004), *Rouge tomate*, Paris, Ecole des Loisirs.

WATHELET Olivier, (2006), « *La Saveur du monde. Une anthropologie des sens* de David Le Breton », *Labyrinthe*, Sayı : 25.

WILSON, Jacqueline, (2005), *3 kilos (et 10 kilos en trop)*, Paris, Hachette Jeunesse.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

